

ר"ה - ו' תשרי *

לכאורה וואלט מען געקענט זאגן אז תפלת חנה איז מיוחדת בזה וואס זי איז א תפלה אויף א דבר עיקרי וכללי — אויף האבן קינדער — „ונתת לאמתך זרע אנשים“, וואס דאס איז א זאך וועלכע איז נעלית ביותר, און דאס איז איינע פון די „מפתחות“ וואס איז „בידו של הקב"ה (שלא נמסרו ביד שליח)“¹⁰, וואס בכלל איז צו עס איז מען מתפלל, און דוקא צו עס¹¹.

און ס'איז אויך נוגע ביותר, ובלשון רחל¹², „ואם איז מתה אנכי“.

און ווייל דער תוכן ומבוקש פון תפלת חנה איז אז ענין נעלה ביותר, דערפאר איז די תפלה א יסוד ומקור פון וואנען מ'לערנט אפ „כמה הלכתא גברותא“ אין תפלה.

מ'קען אבער אזוי ניט פארענטפערן, ווארום אויך די תפלה פון יצחק¹³ (ורבקה) איז דאך געווען ממש אויפן זעלבן ענין עיקרי, אויף קינדער —

א. אין מס' ברכות¹ זאגט די גמרא „אמר רב המנונא כמה הלכתא גברותא“ איכא למשמע מהני קראי דחנה² וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו, רק שפתי נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו, וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגבי קולו בתפלתו, ויחשבה כו“.

וצריך ביאור: אלע ענינים אין תורה זיינען מדויק בתכלית, דער ענין פון תפלה שטייט שוין אין (די חמשה חומשי) תורה, וכמה פעמים אנהויבנ' דיק פון תפלות אברהם יצחק ויעקב, תפלת משה א.א.וו.³ — ווי קומט עס אז דער מקור אויף „כמה הלכתא כו“ איז דוקא אין תפלת חנה (אין חלק הגבי' אים, דברי קבלה) און ניט אין די תפלות וואס שטייען אין תורה?

(י) הוא יום הירצייט של הרבנית הצדקנית מרת חנה תנצב"ה (אמו של — יב"ח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א). נסתלקה שבת חשובה בעת עלות המנחה שנות תשכ"ה.

(1) לא, סע"א.

(2) כ"ה בגמ' ובעי' גברותא. ובשינוי — ראה רי"ף ודק"ס כאן. סוכה לח, ריש ע"ב ובר"ח, רי"ף ור"ן שם. ואכ"מ.

(3) ש"א א יג ואילך.

(4) בנוגע לסודם (וירא יח, כג (ובפרשי' שם) ואילך): על אבימלך (שם כ, יז. וראה שם, ז). וראה ברכות כו, ב. לקמן הערה 14.

(5) ח"ש כד, סג ובפרשי' שם (מברכות שם. ועוד). תולדות כה, כא (ופרשי' שם).

(6) ויצא כה, יא ופרשי' שם (מברכות שם). וישלח לב, יי"ד ואילך (ופרשי' שם, ט).

(7) ובפרט תפלתו ויחל משה גר' (תשא לב, יא ואילך) וכי שמסופר בתורה אייכות התפלות.

(8) לדוגמא: וירא טז, יח (ופרשי' ואילך. ח"ש כד, יב ואילך. ועוד).

(9) ש"א שם, יא.

(10) ראה תענית כ, סע"א ואילך: מפתח של חי כו' דכתיב (ויצא ל, כב) ויזכור אלקים את רחל גר ויפתח את רחמה.

(11) כלי הרמב"ם (פיה"מ פ' חלק היסוד החמישי): שהוא יח' הוא הראוי לעבדו... אליו בלבד יכוונו המחשבות. וכהדגשת מחזיל: אליו ולא למדותיו (אפילו, העפריכ לא לשליח) — פרדס של"ב פ"ב בשם הספרי.

(12) ויצא ל, א. וראה הערה 10.

(13) וכמו שה' בחנה, והיא מרת נפש — ש"א שם, וי"ד. וראה ברכות (ל, ב), דר' אליעזר למד דאין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. דאמר קרא והיא מרת נפש. ובגמ' שם: אמאי דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא. וראה צ"ח שם.

(14) משא"כ באברהם שלא נאמר באופן של תפלה — ראה לך טו, ב"ג.

די תפלות האבות, וואס דעמאלט איז עס אינגאנצן ניט בסתירה צו „אין למדין מקודם מ"ת", וויבאלד דאס איז ניט דער איינציקער מקור אויף די הלכות.

מזו מען זאגט, אז דאס וואס חז"ל זיינען מדייק ומדגיש „כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה" איז דאס דערפאר וואס בתפלת חנה געפינט מען א חידוש מיוחד אין דעם גדר התפלה.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

אין תוכן התפלה זיינען דא צוויי כללית'דיקע סוגים: ס'איז דא א תפלה וואס „אדם מתחנן ומתפלל בכל יום"²¹, והיינו אויף די צרכים הרגילים והתמידיים וואס א מענטש נויטיקט זיך אין זיי יעדן טאג; און עס איז דא די תפלה „בעת מן העתים אשר יצטרך לדבר מן הדברים, כמו"²² בעת צרה וכיוצא"²³.

און אפילו די פוסקים וואס זאגן²⁴, אז „תפלה בכל יום והנוסח התפלה הוא מצוה מדרבנן"²⁵, האלטן זיי אבער, אז ס'איז א מצוה מדאורייתא „שיתפלל האדם . . בעת צרה" וכיו"ב, ווען ער דארף א דבר מיוחד.

וההסברה אין דעת הפוסקים אלו איז מובן ע"פ המבואר בכ"מ אין דעם גדר התפלה און — ווי דער גדר איז מחולק פון גדר הברכה²⁶:

„ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו (ווי רש"י טייטשט „הרבה והפציר בתפלה") כי עקרה היא"²⁷!

ב. מ'קען אויך ניט פארענטפערן, אז פון די תפלות של האבות וואלט מען ניט געקענט אפלערנען, היות „אין למדין מקודם מ"ת"²⁸ —

ווייל, ערשטנס, רעדט זיך דא ניט וועגן א לימוד (ממש) פון פסוק, נאר וועגן א גילוי מילתא (כעין אסמכתא²⁹) ווי ס'דארף זיין³⁰ דער אופן ההנהגה בתפלה; ובפרט אז דער גאנצער (ענין ו)סדר התפלה זאגט דאך די גמרא³¹ אז „תפלות אבות תקנום" — „אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר כו' יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר כו'".

זאת ועוד: בנוגע א טייל פון די „הלכתא גברוותא", וואס „איכא למשמע מהני קראי דחנה", זאגט דער מהרש"א³² אז „כמה דברים דחשיב הכא כגון שצריך שיכוין את לבו ואסור להשמיע קולו שמעינו להו נמי ממקומות אחרים כדלעיל אלא דקאמר דמהני קראי דחנה נמי איכא למשמע להו".

ולפ"ז: אט די „דברים" וואס „שמעינו להו נמי ממקומות אחרים" האבן דאך געוויס געקענט זיין מרומז אין איינע פון

(15) תולדות שם.

(16) ראה שד"ח כללים מערכת האליף כלל שכא. פאת השדה כללים מערכת אלף סקליה ס"י. אנציקלופדי תלמודית בערכו.

(17) דהרי זה נלמד מדברי קבלה, ופשיטא ד„הלכתא גברוותא" אלו אינן מדאורייתא — וראה לקו"ש ח"ו ע' 322 ואילך.

(18) ראה במקומות שבהערה 16. וראה לקו"ש חכיה ע' 142 ואילך.

(19) ברכות כו, ב. — וראה בית האוצר (להר"י ענגל) מערכת הא' כל א' אות ז'.

(20) בחזא"ג ברכות שם (לא, סעי' ד"ה מהני קראי. וראה צליח שם.

(21) ל' הרמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.

(22) ראה רמב"ן וחינוך שבהערה 25.

(23) ל' הצ"צ בשרש מצות התפלה בתחלתה.

(24) ודלא כדעת הרמב"ם שם.

(25) ל' הצ"צ שם — לדעת „רוב מוני המצות כמו

הסמך והרשב"ץ (וכ"ד הרמב"ן בחינוך שם). וראה רמב"ן בשהמ"צ מ"ע ה. חינוך מצוה תלג.

(26) ראה לקו"ת ראה יט, רע"א. ד"ה כה תברכו תרכ"ז. ובכ"מ.

ניט אויף קיין נייע זאך — עס איז בלויז ממשיך ("ממבירד") דעם ענין הברכה פון מקור. דערפאר האט יעקב ניט געקענט פועל'ן מיט זיין ברכה, אז מנשה זאל זיין גרעסער פון אפרים, ווייל דאס איז ניט געווען אין מקור.]

אבער תפלה איז ענינה, וואס מ'בעט דעם אויבערשטן — "יהי רצון" (וכיו"ב), אז ס'זאל ווערן א רצון, א דבר חדש, וואס איז ניט געווען פריער.

ועפ"ז איז מובן דער טעם פון די דיעות וואס האלטן אז גדר מצות התפלה איז דוקא בעת מן העתים כמו בעת צרה וכיו"ב, ווארום תפלה איז עיקר ענינה, "יהי רצון" צו פועל זיין א דבר חדש — ניט ווי ס'איז געווען דער סדר ביי דאן — און דער אויפטו פון תפלה איז ניט אויף אזויפיל מתאים ביי א תפלה אויף די צרכים התמידים והרגי"לים שבכל יום (וואו עס איז ניט ניכר אז מ'פועלט "יהי רצון", א דבר חדש) נאר דוקא ביי א תפלה אויף א שינוי וחידוש איז דער הנהגה — עס זאל זיין א ריווח ישועה והצלה פון דער "עת צרה" וכיו"ב.

עפ"ז איז מובן, אז דער גודל התפלה איז לפי ערך דעם גודל השינוי והחידוש אין דער זאך אויף וועלכער ער איז מתפלל. און דערפאר איז אע"פ אז א תפלה צו מבטל זיין עצירת גשמים אדער לרפאות החולה וכיו"ב איז ענינה יהי רצון, צו פועל'ן א הנהגה חדשה וואס זאל זיין ניט כפי הגזירה כו' — קומט דאס אבער ניט צו דער תפלה אויף בנים פון אן עקרה, וואס דא דארף זיך אויפטאן א חידוש וואס איז היפך פון סדר הטבע, טבע (עקר ועקרה) — בריאתו של הקב"ה. ומובן, אז אין דעם פאל דריקט זיך אויס דער תוקף ומעלת התפלה ביתר שאת כו'.

ברכה איז מלשון "ברכה" — א מקום ריכוז פון מים²⁷ וכיו"ב, וואס פון דארט איז מען ממשיך די מים לויט די צרכים ופרטים המתאימים. און ברכה איז אויך פון לשון "המבריך"²⁸, וואס פירושו איז המשכה, ברכה איז ענינה צו ממשיך זיין א זאך ממקורו.

דאס הייסט: דער אויפטו פון ברכה איז נאר — ווען דער ענין (פון דער ברכה) איז שוין דא (במקורו), נאר מאיז סיבה האלט זיך עס אפ פון נמשך ווערן להתמתכר — און די ברכה פועל'ט אז דאס זאל נמשך ווערן פון מקור און אראפקומען למטה. ובלשון הפסוק²⁹: איש אשר כבדכתיב בך, אותם — מיט דער ברכה, וואס איז געווען ראוי און צוגעגרייט פאר יעדן איינעם, דערמיט האט ער זיי געבענטשט, ד.ה. די ברכה האט ממשיך געווען צו יעדן איינעם למטה דאס וואס עס איז געווען אין מקור למעלה.

[און ווי עס ברענגט זיך אויף דעם די רא"י פון דער ברכה וואס יעקב האט גע- בענטשט די בני יוסף, אז יעקב האט ארויפגעלייגט³⁰ "מינו . . על ראש אפרים . . ואת שמאלו על ראש מנשה", און יוסף האט אים געזאגט³¹ "כי זה הבכור שים ימינך על ראשו וימאן אביו . . אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהי מלא הגוים". דלכאורה, וויבאלד אז יעקב איז דער וואס איז זיי מברך, האט ער דאך געקענט בענטשן מנשה'ן מיט דער ברכה גופא, אז ער זאל זיין גרע- סער פון אפרים?

נאר דער ענין איז כנ"ל: ברכה טוט

(27) ישע"י כב - ט, יא.

(28) כלאים רפ"ז. וראה ת"א מקץ לו, ג.

(29) ויחי מט, כח. וראה פרש"י שם.

(30) ויחי מח, יד.

(31) שם, יח"ט.

ד. ועפ"ז יובן בעניננו:

(וואס וועט בפועל זיין נתון לה).

אע"פ אז תפלה אויף בנינים באופן הנ"ל איז א גרויסע מעלה כנ"ל (וואס דער ענין איז געווען ביי די אבות כנ"ל ס"א), איז אבער תפלת חנה מיוחדת בזה גופא. והביאור: דער תוכן פון תפלת חנה איז כמ"ש³² „ותדור נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה בעניי אמתך . . ונתת לאמתך זרע אנשים גר", וואס אויף דעם שטייט אין רש"י (פון ילקוט) על אתר, אז דערמיט האט זי געמיינט „צדיקים"³³. ד.ה. זי האט געבעטן צו האבן ניט סתם קינדער, נאר „זרע אנשים — צדיקים";

און איר כוונה דערביי איז געווען ניט נאר אז ענין פון צדיק בכח (אז ער זאל האבן די נשמה פון א צדיק)³⁴ — נאר אויך צדיק בפועל³⁵, ווי זי האט געזאגט אין איר נדר (וואס איז געווען א טייל און המשך פון איר תפלה) „ונתתי לה' כל ימי חייו", אז ער וועט בפועל זיין נתון לה' כל ימי חייו.

און וויבאלד אז ס'איז דערנאך געווען אזוי ווי זי האט מתפלל געווען — ס'איז ביי איר געבארן געווארן שמואל, וועל-כער איז טאקע בפועל³⁶ געווען נתון לה' — איז מסתבר, אז דאס איז געקומען דערפאר וואס דער אויבערשטער האט ממלא געווען איר תפלה ובקשה און איר געגעבן אזא זון ווי זי האט געבעטן³⁷

וואס דאס איז אז ענין וועלכער איז היפך ניט בלויז פון דער הנהגת הטבע וואס דער אויבערשטער האט איינגע-שטעלט אין וועלט, נאר כביכול אויך העכער פון די הגבלות ווי זיי זיינען ע"פ תורה:

ס'איז דאך ידוע³⁸, אז „מלאך הממונה על ההריון כו' אומר לפניו (דהקב"ה) רבש"ע כו' גבור או חלש כו' ואילו רשע או צדיק לא קאמר", ווייל³⁹ „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". דער ענין הבחירה, דאס וואס „רשות" לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה כו'", איז „עיקר" גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה".

קומט דאך אויס אז תפילת חנה איז געווען⁴⁰ אויף אז ענין וואס איז ניט נאר היפך הטבע וואס הטביע הקב"ה בעולמו, נאר אויך ניט לפי די הגבלות והגדרות וואס דער אויבערשטער האט קובע געווען בתורתו און אלס אן עיקר גדול ועמוד.

ה. דער ענין הנ"ל איז אויך נוגע להלכה:

די משנה זאגט⁴¹: „נזיר ה' שמואל כו' שנאמר⁴² ומורה לא יעלה על ראשו נאמר בשמשו⁴³ ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשו נזיר" אף מורה האמורה בשמואל נזיר.

(32) ש"א א, יא.

(33) להעיר מפרש"י שלח יג, ג.

(34) ע"ד הפ' בתנאי פ"ד בדברי איוב „בראת

צדיקים" (ב"ב טז, א).

(35) ראה ברכות שם (בהמשך הסוגיא — לא, ב)

מאי זרע אנשים . . זרע ששקול כשני אנשים . . משה ואהרן.

(36) וראה בהנסמן בהערה שלפניו.

(37) וכמ"ש גם בדברי עלי אל חנה (ש"א, יז),

„ואלקי ישראל יתן את שלחן אשר שאלת ממנו".

(38) נדה טז, ב.

(39) ל' הרמב"ם ה"ל תשובה רפ"ה.

(40) רמב"ם שם ה"ג.

(41) להעיר מאהבת יחונתן להפטורת יום א'

ד"ה ד"ה ויען עלי.

(42) סוף נזיר.

(43) שופטים יג, ה.

(44) ראה רש"י ותוס' נזיר שם.

ו. ועפ"ז יש לבאר די שייכות מיוחדת פון די „כמה הלכתא גברותא“ צו תפילת חנה (איכא למשמע מהני קראי דחנה), אז א „מתפלל צריך שיכוין לבו“, „שיחתוך בשפתיו“ אבער „אסור להגבי קולו בתפלתו“ און „שכור אסור להתפלל“⁵⁰:

אין גדר התפלה זיינען דא צוויי פרטים: די כוונת הלב שבתפלה און דער דבור שבתפלה.

דער עיקר ענין התפלה איז, כידוע, די כוונת הלב שבתפלה. מיט דעם איז תפלה אנדערש פון כמה מצות שבדבור, וואס ביי תפלה איז כוונת הלב (ניט בלויז אן ענין פון כוונת המצוה, ווי ביי אנדערע מצות שבדבור, נאר א חלק פון קיום המצוה עצמה: די כוונת התפלה מאכט אויף די חפצא של מצות תפלה, אויך דעם דבור של התפלה (ווי גע- רעדט אמאל בארוכה⁵¹).

ווייל אז דאס איז דער טעם וואס מען געפינט ניט הדגשת הכרח הכוונה ביי ברכה⁵², משא"כ בתפלה איז דער עיקר די כוונה והרגש הלב —

ויומתק זה ע"פ הנ"ל: ברכה איז ענינה (כנ"ל ס"ג), צו פועל זיין אז די השפעה זאל נמשך ווערן ממקורה און אראפ- קומען לידי גילוי למטה, און דעריבער

און אזוי פסק'נט דער רמב"ם⁴⁵ אז „שמואל הרמתי נזיר עולם הי“.

איז יודע די שאלה⁴⁶ אין דעם: ווי אזוי האט געקענט זיין די חלות הנזירות אויף שמואל'ן? דאס וואס חנה האט געזאגט א נדר „ומורה לא יעלה על ראשו“ האט ניט דעם כח (ע"פ תורה) אז שמואל זאל דורך דעם ווערן א נזיר: א) שמואל איז בעת נדרה נאך ניט געווען בעולם. ב) אפילו ווען ער וואלט דאן געווען בעולם, איז „האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר“⁴⁷.

מען האט אמאל שוין גערעדט בארוכה⁴⁸ אז די חלות הנזירות (אויף שמואל'ן) האט זיך אויפגעטאן דורך דעם וואס שמואל אליין האט דאס גענו- מען אויף זיך: וויבאלד אז בעת ער איז געווארן א גדול האט ער (ניט נאר ניט מוחה געווען, נאר ער האט) ממשיך געווען די הנהגת הנזירות (לויט ווי חנה האט זיך מיט אים געפירט פריער), האט די הנהגה (הסכמה) גע'פועלט' די חלות קדושת נזירות למפרע⁴⁹.

דערמיט איז נאך מער מודגש דער אופן נעלה פון תפלת חנה ונדרה: כאטש זי האט געוואוסט אז איר נדר אליין קען ניט אויפטאן אויף איר זון די קדושת הנזירות — אויב ער וועט דערצו ניט מסכים זיין, אעפ"כ איז זי געווען זיכער אז „מורה לא יעלה על ראשו“ — זי איז געווען בטוחה בתפלתה אז ער וועט געוויס מסכים זיין לנדרה און וועט זיין א נזיר כל ימי חייו.

(45) הל' נזירות פ"ג הט"ז.

(46) רד"ק שי"א שם, יא. ועוד.

(47) נזיר כח, ב (במשנה) — הובא ברד"ק שם. ע"ש.

(48) לקו"ש ח"ח ע' 66 ואילך ובהערות שם.

(49) עיי"ש (ע' 68 ואילך) בארוכה ובהדגמאות לגדר זה.

(50) ברכות לא, סע"א.

(51) לקו"ש חכ"ב ע' 117 ואילך.

(52) ומה שבברכת כהנים (נשא ו, כג) פרש"י. אמור מלא לא תברכם בחפזון ובהלכות אלא בכונה ובלב שלם, (הרי א) מזה גופא שצריכים לימוד מיוחד ע"ז (אמור מלא) מוכח שעיקר ענין הברכה הוא האמירה והדיבור (וראה פרש"י שם לפני (מספרי). אמור להם, שיהי כולם שומעים, ובסוטה (לח, סע"א) „בכול רם“, ב) ברכת כהנים שאני שיש בה גם המעלה ותפלה כמבואר בדי"ה כה תברכו שם. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"י ע' 38 ואילך. וש"נ.

הלב — „והיא“⁵⁹ מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה בתכה“⁶⁰, און ווי זי האט גע- זאגט צו עליי“ „ואשפוך את נפשי לפני ה'“.

און דעריבער איז תוכן פון כוונת הלב דער ערשטער ענין פון די „הלכתא גברותא“ וואס מען לערנט אפ פון תפלת חנה. און דאס איז אויך דער תוכן⁶² פון די אנדערע⁶³ „הלכתא“⁶⁴.

ז. ע"פ כהנ"ל איז אויך מובן די שייכות בתוכן, פון דער הפטרה צו ראש השנה⁶⁵ (ובפרט לפי הידוע⁶⁶ אז תפלת

איז דער עיקר דערביי דער דבור וואס ענינו איז גילוי המחשבה.

משא"כ ביי תפלה, אעפ"י אז תכליתה איז עס זאל אויפגעטאן ווערן א שינוי בגשמיות, „שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה“⁶⁷, איז דאס אבער א תוצאה דערפון וואס מען פועל'ט א רצון חדש כביכול ביי הקב"ה, און דאס קומט בעיקר דורך כוונת הלב פון מתפלל'י, „שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה“⁶⁸.

בשעת א איד איז מפנה לבו פון אלע זיינע מחשבות ורצונות און איז זיך מבטל כעבדא קמי' מארי'“⁶⁹ צום אוי- בערשטן איז דאס פועל, אויך למעלה כביכול (כמים הפנים לפנים)⁷⁰ אז עס זאל זיין א רצון חדש, וועלכער איז ניט לויט די הגבלות פון סדר העולם, ביז אפילו ניט לויט דעם סדר והגבלה פון תורה, עשיית רצון חדש⁷¹.

און דער ענין איז אויך געווען א דבר עיקרי בתפלת חנה: די הדגשה אין די פסוקים איז ניט אזוי די אריכות אין דעם דבור התפלה, נאר דווקא אויף כוונת

(53) ל' אדה"ז בתניא — קריא (קנה, א). וראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך.

(54) דבפשוטו זה שצריך שיוכין לבו שלמדיו מחנה וחסנה היא מדברת על לבו (ש"א שם, יג) היא לא (רק) כוונת פירוש המלות כ"א (בעיקר) גדר דמתחנן ומתפלל (לפני הקב"ה) (לשון הרמב"ם ה"י תפלה פ"א ה"ב — ראה בלקיש ח"כ"ב שם). וראה תרי"ב ברכות שם (במשנה ד"ה כדי שיוכנו). (55) רמב"ם שם פ"ד ה"טז. וראה שו"ע אדה"ז ארי"ה ר"ס צח.

(56) שבת יוד, א. שו"ע אדה"ז ארי"ה ט"ו ס"ה. ועיין ברכות לג, רע"א. שו"ע אדה"ז ס"י קד ס"ב.

(57) משלי כו, יט. וראה תניא פמ"ט (ס"ט, א) ע"ז לאידך.

(58) כמאמר המשנה: עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו (אבות פ"ב מ"ד).

(59) ש"א שם, י.

(60) להעיר משערי תשובה לאדהאמ"צ (ד"ה איתא בר"מ פ"א — ט, ב), „כתפלת חנה שהיתה מרת נפש שאין זה רק בקשת ר"ר העליונים כידוע דצלותא נקרא רחמים (וזהו עיקר מצות התפלה בכל עת צרה דוקא)“.

(61) ש"א שם, טו.

(62) כי גם זה שלמדיו שצריך שיתחנן בשפתיו, הרי זה פרט והקדמה לדיו שלאח"ז שאסור להגבי' קולו בתפלתו, וכפשוטו הכתוב (ש"א שם, יג) „מדברת על לבו רק שפתי' נעות וקולה לא ישמע“.

(63) ראה לגבי שיכור — רמב"ם שם הי"ז (מעירובין סד, א — כנסנו בנ"כ שם). שו"ע אדה"ז ס"י קפה ס"ה.

(64) ועי' כל הגיל י"ש לבאר גם השייכות לשם צבאות שאמרה חנה כאן — כבברכות שם (בהמשך הסוגיא — לא, ב): מיום שברא הקב"ה את עולמו לא הי' אדם שקרא להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות כ"י — ע"פ המבואר בתרי"א (ס, א ואילך) תרי"ח (שמות קלו, א ואילך) ועוד, ששם זה מורה על ענין התלבושות ואז"ל ככלים דביע להיות מתייחד עמהם ג"כ כמו שמתייחד באצילות, וענין זה הוא לא ע"פ סדר ומאמר קו המדה, והכח להמשכה זו המשיכו הנביאים מבחי' העיגול והסוכי' אשר שם כחשיכה כאורה כ"י שהוא דוקא יכול להשפיל את עצמו למטה מטה גם בביע' עיי"ש בארוכה.

(65) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 291 ואילך.

(66) של"ה במס' ר"ה שלו (רי"ד, א בהגהה) — ע"פ ר"ה יא, א: ב"רה נפקדה . . חנה. וראה הגהות חת"ס ארי"ה סתקפ"א (למג"א סקט"ז): לפי המפורסם דתפלת חנה הי' ב"רה כ"י, וכ"ה בפני יהושע כתובות

ועד"ז — און עאכנ"כ — איז עס אין נמשל, אז דער אויבערשטער מצ"ע איז לגמרי העכער פון צו זיין א מלך, ווארום ער איז אינגאנצן מובדל ומרומם פונעם גאנצן ענין הבריהא. און דורך דער עבודה פון ר"ה, וואס אידן זיינען מגלה זייער קבלת עול מלכות שמים און פולשטענדיקן ביטול צום אויבערשטן, איז מען מעורר ביים אויבערשטן דעם רצון אויף צו זיין א מלך.

און דערפאר איז „מצות היום בשו"פ ר"ה", ווייל דוקא תקיעת שופר אנטהאלט אין זיך דעם תוכן וואס עס טוט אויף דער ענין פון „תמליכוני", ווי די גמרא זאגט⁶⁸, „אמרו לפני בר"ה מלכות . . כדי שתמליכוני עליכם וזכרונות כו' ובמה בשופר":

דער קול שופר איז א קול פשוט, וואס קומט פון הבל הלב, וואס בעבודת ה' איז עס⁷² די צעקה פשוטה פון אן אידן פון פנימיות הלב, כמ"ש⁷³, „צעק לבס אל אד" — די צעקה פנימית פון אידן צום אויבערשטן, און דערפאר איז דאס מעורר למעלה א רצון פנימי למלוכה, אז דער אויבערשטער זאל אננעמען די הכתרה פון די אידן און זיין מלך ישראל ועי"ז דער מלך העולם,

ביז עס ווערט בגלוי „והי"ה⁷⁴ ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד".

חנה איז געווען בר"ה, ווארום דע-מאלט איז דער זמן וואס מען טוט אויף דעם רצון חדש ביי דעם אויבערשטן (ניט נאר בשייכות צו אן ענין פרטי אין דער בריאה, נאר) אויף דער כללות הבריהא.

דער ביאור אין דעם:

דער עיקר עבודה פון ר"ה איז⁶⁷ צו פועל זיין דעם „תמליכוני עליכם"⁶⁸; יעדן יאר דארף מען פון דאס-ניי מכתיר זיין דעם אויבערשטן אלס מלך ישראל (ועי"ז — מלך העולם).

און דאס קומט דורכדעם וואס מ'איז מעורר ביי דעם אויבערשטן דעם רצון צו וועלן זיין א מלך. ובדוגמא ווי דאס איז ביי א מלך בשו"פ ודס, וואס אן אמת'ער מלך איז דאך „משכמו ומעלה גבוה מכל העם"⁶⁹, והיינו אז דער ענין המלוכה, צו ווערן א מלך און אנפירן מיט'ן עם, איז פאר אים א ירידה (וויבאלד אז ער מצד עצמו איז גבוה, מרומם ומובדל פונעם עם), און דערי-בער דארף מען ביי אים מעורר זיין א רצון למלוכה.

און די התעוררות הרצון למלוכה ווערט אויפגעטאן דורך דעם ביטול וואס דער עם ווייזט ארויס צום מלך, וואס דאן איז דער ענין ההכתרה⁷⁰.

(משיחת ו' תשרי תש"ל)

סה, א (לתוד"ה אחר). וראה הר המור"י לרמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתו.

67) בכל הכא לקמן — ראה בארוכה דרושי ר"ה בלמית וכו'.

68) ר"ה טו, סע"א, לד, ב.

69) ע"פ ש"א י. כג (הנאמר בשאול).

70) ראה גם מכתב ח"י אלול תשמ"ה (נדפס לקמן בהוספות ע' 515).

71) ר"ה כז, א.

72) ראה לקו"ת שם נד, ג, נח, ד, ובכ"מ.

73) איכה ב, יח.

74) זכרי' יד, ט (מפסוקי מלכיות).

וילך

ערגעץ (במדרשי חז"ל שלפנינו) אז עס זאלן זיך ברענגען ביידע לשונות (מסור-רות ומעינות), אויך ניט „מסורות ושערי“ — און רש"י איז מצרף ביידע גירסאות צוזאמען!

אויך איז ניט מובן: ווי גערעדט כמה פעמים, איז ניט ענינו פון פרש"י על התורה צו מעתיק זיין דרשות חז"ל בדיוק לשונם — ולפ"ז בענינו: פאר-וואס ברענגט רש"י דעם לשון „מסורות ומעינות החכמה“ — און זאגט ניט א לשון הרגיל (און וואס רש"י עצמו הויבט דערמיט אן פירושו) — „לצאת ולבא

א. אויפן פסוק „בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא“ זאגן חז"ל², אז דאס מיינט (ניט „לצאת ולבא ממש“ ווייל „תשש כח“³, נאָר) — „לצאת ולבא בדברי תורה. מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה“.

דער מאמר ווערט געבראכט אין פירוש רש"י על התורה, נאָר — בשינוי לשון: אַנשטאַט „שערי חכמה“, איז דער לשון אין רש"י — „מסורות ומעינות החכמה“.

אין „עין יעקב“² (ועד"ז בכמה ראשונים) ווערט געבראכט די גירסא (אין גמרא) „מעינות“ אַנשטאַט „שערי“: און אין תנחומא (פ' ואתחנן⁶) איז די גירסא „מסורת חכמה“.

אַבער, נוסף לזה וואס מען דאַרף האָבן אַ ביאור פאַרוואָס ברענגט ניט רש"י די גירסא ריזיג (שערי חכמה) — איז ענד וועיקר: מען געפינט ניט אין

(חסרון) תורתיו!

והתי' — שרף „נסתמו ממנו“, היינו כמו מעין שנסתם, שאינו נובע ממקומו לחוץ: וכן בענינו, שלא ניטל ממש הניתן לו כבר — ראה עין יעקב לעי' סוטה שם. ובענף יוסף שם — כיא כמו „בסתימת המעיין אין שום חסרון בגוף המעיין רק שיש דבר המונע . . . מלצאת חוצה . . . קודם מותו לא הי' בכחו לצמצם . . . להוציאה לחוץ“. ע"ש. וראה גם שיך עה"ת כאן: אמר לצאת כו' [משא"כ לגירסת התנחומא ש„נטלו מסורת כו'“, וראה המשך הענין שם „ולא הי' ידע משה מה הי' יהושע דורש“]. וראה לקמן הערה 30.

(8) בדפוס ראשון ושני דפרש"י, וכן בכמה כתי' רש"י שתח"י, איתא רק „מסורות החכמה“, וברוב כתי' רש"י שתח"י איתא רק „מעינות החכמה“. אבל בדפוס רש"י הנפוצים (וכן בהוצאת בערלינער, גם במהד"ק שלו) הוא כפפנים. (9) ראה ס' כללי רש"י (כפר חב"ד, תשי"ג) פ"ח ס"ב (בהוצאת תנ"ש"א — פ"ט ס"ה). וש"נ.

(*) ובפרט בנדוד. שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן (פרש"י תשא לא, יח). ולהעיר ממחול (תענית כה, א) דמשמא מיהב יחבי מישקל לא שקלי (בתר דיהב. רש"י).

(1) פרשתנו לא, ב.

(2) סוטה יג, ב.

(3) לשון רש"י עה"פ. וראה ראב"ע ורמב"ן כאן.

(4) פרשתנו עה"פ (בפ' הב' „בד"ה אנכי היום“).

ראה בארוכה מפרשי רש"י. ונת' בההתעודות.

(5) רמב"ן עה"ת כאן. רבינו בחי. מושב זקנים. ועוד.

(6) בסופה (בשם „ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן“ — בעל המאמר בסוטה שם). — גירסא זו („מסורת חכמה“) הובאה ג"כ בשמ"ק סוטה שם. וראה מס' סוטה עם שינויי נוסחאות (ירושלים, תשל"ז).

(7) ובלא"כ לא נקט רש"י גירסת התנחומא, דשם הלשון „נטלו מסורת כו'“, ורש"י נקט כגירסת הש"ס „נסתמו ממנו“ (ראה הערה 10).

וטעמו של רש"י — יש לומר, כי בזה מתרץ תמי פשוטה: איך יתכן שהקב"ה גרם משה רבינו ישכח